

КИРИЧЕНКО О. В.,

доктор юридичних наук, професор,
ректор
(Дніпровський гуманітарний
університет)

УДК 343.126:343.6

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.40>

**ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ З ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я
ОСОБИ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ МОЛОДІЖНИХ НЕФОРМАЛЬНИХ ГРУП
(ОБ'ЄДНАНЬ)**

Своєчасне реагування з боку правоохоронних органів на вчиненні злочини проти життя та здоров'я особи, а також ефективне їх розслідування мають спільні і узгоджені дії слідчих та підрозділів кримінальної поліції.

Основними видами взаємодії слідчого з працівниками підрозділу кримінальної поліції на початковому етапі досудового розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи є: спільний виїзд на місце події; спільний аналіз наявних матеріалів, їх перевірка та визначення узгоджених дій по виявленню й закріпленню доказів; залучення працівника підрозділу кримінальної поліції до проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Своєчасне встановлення злочинців можливо за умови якісного розроблення та організаційного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій та пошукових заходів. Вибір та планування проведення тих чи інших дій (заходів) знаходиться у прямій залежності від результатів огляду місця події, аналізу мотивів злочину та оцінки оперативної обстановки в районі події.

Особи, які є членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) та причетні до вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи, можуть виявлятися із гласних і негласних джерел інформації; за результатами проведення підрозділами кримінальної поліції пошукових заходів у місцях й на об'єктах імовірного місцезнаходження цих груп або їх учасників; у результаті роботи за матеріалами кримінальних проваджень та справ оперативного обліку; за даними, що свідчать про активізацію діяльності злочинців, які нехарактерні для цієї місцевості; у результаті вчинення однорідних злочинів, які характерні для цих об'єднань.

За результатами дослідження визначено, що під час взаємодії зі слідчим щодо розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), працівники кримінальної поліції повинні здійснювати свою діяльність за такими напрямками: 1) участь у роботі слідчо-оперативної групи, при цьому під час роботи у складі слідчо-оперативної групи можна вирахувати дії членів молодіжних неформальних груп (об'єднань) у майбутньому; 2) проведення заходів оперативного (ініціативного) пошуку щодо встановлення осіб, які вчинили злочини проти життя та здоров'я особи; 3) використання спеціальних оперативно-розшукових прийомів розшуку за принципом «від речових доказів до злочинця»; 4) інформування осіб, які на конфіденційній основі співпрацюють з підрозділами кримінальної поліції, про факти вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи та надання їм завдань щодо встановлення осіб, які вчинили ці злочини; 5) залучення громадськості й використання засобів масової інформації; 6) використання оперативних,

криміналістичних та інших обліків для встановлення обставин, що збігаються, або інших характеристик інших злочинів; 7) виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Ключові слова: взаємодія, підрозділи кримінальної поліції, слідчі, розслідування, злочини проти життя, злочини проти здоров'я особи, молодіжні неформальні групи (об'єднання).

Kyrychenko O. V. Interaction of investigators with criminal police units during the investigation of crimes against life and health committed by members of youth informal groups (associations)

Timely response by law enforcement agencies to the commission of crimes against the life and health of a person, as well as their effective investigation, require joint and coordinated actions of investigators and units of the criminal police.

The main types of interaction of the investigator with the employees of the criminal police unit at the initial stage of the pre-trial investigation of crimes against the life and health of a person are: joint visit to the scene of the incident; joint analysis of available materials, their verification and determination of agreed actions to identify and secure evidence; involvement of an employee of the criminal police unit in the conduct of separate investigative (search) actions and covert investigative (search) actions, etc.

Timely identification of criminals is possible under the condition of high-quality development and organizational support of individual investigative (search) actions and search activities. The choice and planning of certain actions (events) is directly dependent on the results of the inspection of the scene of the incident, the analysis of the motives of the crime and the assessment of the operational situation in the area of the incident.

Persons who are members of youth informal groups (associations) and are involved in crimes against life and health of a person can be identified from public and private sources of information; based on the results of search operations carried out by criminal police units in places and objects of the probable location of these groups or their members; as a result of working on the materials of criminal proceedings and operational accounting cases; according to data indicating the intensification of the activities of criminals, which are uncharacteristic for this area; as a result of committing homogeneous crimes that are characteristic of these associations.

According to the results of the study, it was determined that during the interaction with the investigator regarding the investigation of crimes against life and health committed by members of youth informal groups (associations), criminal police officers should carry out their activities in the following directions: 1) participation in the work of the investigator - operational group, while working as part of the investigative and operational group, it is possible to calculate the actions of members of youth informal groups (associations) in the future; 2) carrying out operational (initiative) search measures to identify persons who have committed crimes against the life and health of a person; 3) the use of special operative and investigative methods of investigation according to the principle "from physical evidence to the criminal"; 4) informing persons who cooperate with criminal police units on a confidential basis about the facts of crimes against life and health of a person and assigning them tasks to identify the persons who committed these crimes; 5) involvement of the public and use of mass media; 6) use of operational, forensic and other records to establish overlapping circumstances or other characteristics of other crimes; 7) execution of the instructions of the investigator regarding the conduct of investigative (search) and covert investigative (search) actions.

Key words: interaction, criminal police units, investigators, investigations, crimes against life, crimes against personal health, youth informal groups (associations).

Вступ. Одним з різновидів кримінально протиправної діяльності є діяльність неформальних радикально налаштованих маргінальних молодіжних груп (об'єднань), як прихильників крайніх заходів, рішучих дій. Основними видами радикалізму за методами впливу є: 1) радикалізм з використанням фізичного насильства (нанесення каліцтв та інших тілесних ушкоджень, обмеження волі); 2) радикалізм, пов'язаний зі знищенням матеріальних об'єктів (підпал, руйнування державних об'єктів, громадської, колективної або приватної власності); 3) радикалізм із застосуванням методів морально-психологічного насильства (погрози, шантаж, демонстрації сили, ультимативні вимоги, поширення панічних чуток і т.д.) [1, с. 34].

Члени таких груп (об'єднань), для яких характерна агресивна поведінка, ворожнече сприймають соціум та заперечують загальноприйняті у суспільстві правові, морально-етичні та культурні норми. Вони можуть вчиняти кримінально протиправні діяння як спонтанно, так й організовано.

Своєчасне реагування з боку правоохоронних органів на вчиненні кримінальні правопорушення та ефективне їх розслідування мають спільні і узгоджені дії слідчих та підрозділів кримінальної поліції.

Проблемами взаємодії оперативних підрозділів зі слідчими під час протидії кримінальним правопорушенням (злочинам) займалися М. В. Багрій, О. М. Бандурка, Р. С. Белкін, М. В. Борисенко, А. Ф. Волобуєв, О. О. Дульський, К. К. Єрмаков, І. М. Жильський, І. П. Козаченко, О. О. Обаль, В. М. Плетенець, В. Л. Регульський, С. В. Слінько, В. В. Топчій, Л. І. Щербина, О. О. Юхно та ін.

Разом з тим поза увагою дослідників залишилися питання взаємодії слідчих з підрозділами кримінальної поліції під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), у тому числі злочинів проти життя та здоров'я особи. Тому на сьогодні є нагальна потреба у дослідженні питань взаємодії слідчих з підрозділами кримінальної поліції під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Постановка завдання. Визначити основні напрями взаємодії слідчих з підрозділами кримінальної поліції під час розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Результати дослідження. Взаємодія слідчого та оперативних підрозділів має різноманітний характер і здійснюється в певних правових формах, зокрема в процесуальній та непроцесуальній (організаційній). Вона повинна базуватися на вимогах положень законів і відомчих нормативно-правових актів, а їх спільна узгоджена діяльність, спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства, – на керівній і організуючій ролі слідчого [2, с. 241].

Процесуальна форма взаємодії має місце під час досудового розслідування і характеризується наявністю певних процесуальних відносин між суб'єктами (слідчим та оперативним підрозділом), зокрема: робота у складі слідчо-оперативних груп за фактами вчинення кримінальних правопорушень; доручення слідчого щодо проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділом; надання допомоги слідчому при провадженні окремих слідчих (розшукових) дій (обшук, огляд місця події, слідчий експеримент тощо).

Слід зазначити, що відповідно до ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативним підрозділам надано право проводити негласні слідчі (розшукові) дії [3]. Але при цьому згідно ст. 41 Кримінального процесуального кодексу України працівники оперативних підрозділів здійснюють слідчі (розшукові) дії й негласні слідчі дії (розшукові) дії в кримінальному провадженні лише за письмовим дорученням слідчого чи прокурора та відповідно вони не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора [4]. Поряд з цим підрозділи кримінальної поліції можуть здійснювати оперативний (ініціативний) пошук з метою здобуття інформації про осіб, факти, події, що представляють інтерес

для кримінального судочинства, який проводиться в комплексі або паралельно з іншими заходами (гласними, негласними) та процесуальними діями [5, с. 13].

На рівні нормативно-правового акту МВС України існує Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, яка була затверджена наказом від 07.07.2017 № 575 [6], де передбачено у розділі IX особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених проти життя, здоров'я, статевої свободи та статевої недоторканості особи. Але у цій Інструкції положення щодо особливостей взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи носять декларативний характер та не сприяють, на наш погляд, ефективній взаємодії слідчих та підрозділів кримінальної поліції з урахуванням специфіки зазначених видів кримінальних правопорушень, у тому числі учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань).

Тому, на наш погляд, сучасною проблемою взаємодії працівників оперативних підрозділів зі слідчими є відсутність законодавчого регулювання ініціативного здійснення оперативними підрозділами оперативно-розшукових заходів під час кримінального провадження. Крім того, відсутність у нормативно-правових актах прямої вказівки на спільний аналіз причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, визначення профілактичних заходів щодо недопущення вчинення нових кримінально протиправних діянь; відсутність критеріїв оцінки діяльності працівників оперативних підрозділів під час роботи за кримінальним провадженням також негативно впливає на ефективну взаємодію суб'єктів під час протидії злочинності [7, с. 321].

Основними видами взаємодії слідчого з працівниками підрозділу кримінальної поліції на початковому етапі досудового розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи є: спільний виїзд на місце події; спільний аналіз наявних матеріалів, їх перевірка та визначення узгоджених дій по виявленню й закріпленню доказів; залучення працівника підрозділу кримінальної поліції до проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Найбільш небезпечними злочинами проти життя та здоров'я особи є умисні вбивства (ст. 115 Кримінального кодексу України) та тяжкі тілесні ушкодження, у тому числі що спричинили смерть потерпілого (ст. 121 Кримінального кодексу України).

Загальноновизнаним у криміналістиці є те, що частіше за все розслідування розпочинається з огляду місця події та трупа. Ця слідча (розшукова) дія дозволяє певною мірою з'ясувати наступні питання: яка подія відбулася і чи є вона злочином; чи є місце виявлення трупа місцем вбивства; якщо ні, то за якими ознаками можна судити про те, де було вчинено злочин; хто вбитий і коли; скільки було злочинців; яким шляхом вони проникли; яким шляхом залишили місце злочину; яким способом і з застосуванням яких засобів вчинено вбивство; яких заходів вжито для його приховання; що залишив злочинець на місці події; що забрав з собою; які сліди могли залишитися на його тілі, одязі, взутті, на знарядді злочину, транспортних засобах; які дані свідчать про особу злочинця, його мотиви; звідки можна було побачити чи почути те, що відбувалося на місці злочину та ін.

У подальшому під час проведення слідчих (розшукових) дій та проведення підрозділами кримінальної поліції пошукових дій встановлюються обставини, що підлягають доказуванню по кримінальному провадженню: подія злочину; вина особи, яка його вчинила; мотив злочину; фактичні дані, що впливають на ступінь і характер відповідальності та характеризують таку особу; характер й розмір шкоди, завданої злочином; інші обставини, що мають значення для правильного вирішення матеріалів кримінального провадження.

На початковому етапі розслідування умисних вбивств та тяжких тілесних ушкоджень підрозділи кримінальної поліції проводять комплекс пошукових заходів щодо встановлення свідків та очевидців по факту вчинення злочину, виявлення речових доказів та організації розшуку злочинців за допомогою конфіденційних джерел інформації, засобів масової

інформації тощо. Це дозволить з найменшими витратами сил та засобів у найкоротший термін встановити особу, що вчинила злочин.

Через те, що злочинна діяльність молодіжних неформальних груп (об'єднань) має демонстративний характер, місцями вчинення таких злочинів стають здебільшого різні публічні місця (вулиці, сквери, площі, громадський транспорт, зупинки громадського транспорту, кафе, стадіони тощо). Тому встановлення очевидців може бути здійснено шляхом опитування мешканців прилеглих будинків, відвідувачів кафе, ресторанів, адміністративних будівель, офісних приміщень, які знаходяться поряд із місцем учинення злочину [8, с. 251]. Під час подвірного (поквартирного) обходу працівник підрозділу кримінальної поліції спрямовує свої зусилля на одержання даних, які характеризують подію злочину, встановлення прикмет злочинців та інших важливих для провадження обставин.

Проте на сьогодні застосування традиційної тактики встановлення осіб, що вчинили зазначені злочини, не завжди дає позитивний результат. Здебільшого це пояснюється тим, що при організації розслідування цих злочинів не враховуються у повному обсязі сучасні особливості вчинення зазначених кримінально протиправних посягань та осіб, що можуть їх вчинити. Так, як зазначив А. М. Бабенко, останнім часом в Україні, особливо під час дії воєнного стану з'являється велика кількість неконтрольованої зброї, чисельні зламані долі, нові парадигми соціально-економічного життя, що внесли істотні зміни у кількісні та якісні параметри сучасної злочинності, у тому числі й які вчиняються озброєними молодіжними організованими угрупованнями. Характерні особливості злочинності молодіжних угруповань – згуртованість, озброєність, невиправдана жорстокість та надмірна агресивність [9, с. 56].

Своєчасне встановлення злочинців можливо за умови якісного розроблення та організаційного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій та пошукових заходів. Вибір та планування проведення тих чи інших дій (заходів) знаходиться у прямій залежності від результатів огляду місця події, аналізу мотивів злочину та оцінки оперативної обстановки в районі події.

Особливого значення набуває аналіз матеріалів, отриманих на початковому етапі розслідування злочину. Наприклад, вже з самого початку роботи щодо розкриття умисних вбивств висувуються версії про можливі мотиви та осіб, що вчинили цей злочин.

Слід зазначити, що мотиви вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), можуть бути різними: нетерпимість до осіб, які виражають інші погляди та ідеї; расова чи національна ненависть; ксенофобія; протистояння між членами протилежних за ідеологіями угруповань; непогодження з політичними процесами, що відбуваються у суспільстві; протидія владі або окремим її інституціям тощо.

Як зазначила Т. С. Демедюк, основним елементом, який відрізняє злочини, вчинені на ґрунті нетерпимості, від інших злочинів проти життя і здоров'я особи та є підставою їх об'єднання до однієї групи, є наявність відповідного мотиву. Як правило, такий мотив є домінуючим, що відображається у прагненні підозрюваного підкреслити неповноцінність потерпілого в силу його належності до тієї чи іншої національності (раси, релігії) або навпаки, у прагненні продемонструвати виключність своєї національності або расової належності. Доказування мотиву здійснюється шляхом опитування друзів, колег, сусідів підозрюваного, проведення обшуків в його помешканні, одержання інформації від Інтернет-провайдерів, негласне спостереження за ним з метою встановлення зв'язків з відповідними угрупованнями. Інформацію щодо мотиву можна одержати і в ході огляду місця події та з висновків експертів. В якості непрямих доказів мотиву нетерпимості можуть використовуватися такі факти, як відсутність провокації з боку потерпілого, попередніх конфліктів та неприязних стосунків з підозрюваним, наявність коментарів, які принижують честь та гідність. Певну інформацію щодо мотиву можна одержати також з публікацій на Інтернет-сайтах радикальних організацій, які проводили відповідні акції або члени яких вчинили відповідний напад [10, с. 128].

Особи, які є членами молодіжних неформальних груп (об'єднань) та причетні до вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи, можуть виявлятися із гласних і негласних джерел інформації; за результатами проведення оперативно-пошукових заходів у місцях й на об'єктах імовірного місцезнаходження цих груп або їх учасників; у результаті роботи за матеріалами кримінальних проваджень та справ оперативного обліку; за даними, що свідчать про активізацію діяльності злочинців, які нехарактерні для цієї місцевості; у результаті вчинення однорідних злочинів, які характерні для цих об'єднань.

Висновки. На наш погляд, під час взаємодії зі слідчим щодо розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи, учинених членами молодіжних неформальних груп (об'єднань), працівники кримінальної поліції повинні здійснювати свою діяльність за такими напрямками:

1) участь у роботі слідчо-оперативної групи, при цьому під час роботи у складі слідчо-оперативної групи можна вирахувати дії членів молодіжних неформальних груп (об'єднань) у майбутньому;

2) проведення заходів оперативного (ініціативного) пошуку щодо встановлення осіб, які вчинили злочини проти життя та здоров'я особи;

3) використання спеціальних оперативно-розшукових прийомів розшуку за принципом «від речових доказів до злочинця»;

4) інформування осіб, які на конфіденційній основі співпрацюють з підрозділами кримінальної поліції, про факти вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи та надання їм завдань щодо встановлення осіб, які вчинили ці злочини;

5) залучення громадськості й використання засобів масової інформації;

6) використання оперативних, криміналістичних та інших обліків для встановлення обставин, що збігаються, або інших характеристик інших злочинів;

7) виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

Список використаних джерел:

1. Протиправна діяльність маргінальних молодіжних угруповань в Україні: поняття, кримінологічна характеристика та запобігання : навч. посіб. / К. В. Агапова, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський та ін.; за заг. ред. В. В. Топчія. Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. 232 с.

2. Кириченко О. В. Актуальні питання взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ зі слідчими під час протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 1. С. 239–246.

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 08.12.2023).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 08.12.2023).

5. Шинкаренко І. Р., Шинкаренко І. О., Кириченко О. В. Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій підрозділами кримінальної поліції (структурно-логічні схеми) ; за заг. ред. І. Р. Шинкаренка : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 224 с.

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 25.08.2024).

7. Кириченко О. В. Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами правоохоронних органів під час виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень: теоретико-правові аспекти. *Право і суспільство*. 2023. № 1. С. 316–322.

8. Ларкін М. О. Встановлення та допит свідків під час розслідування злочинів, які вчиняються членами молодіжних неформальних груп (об'єднань). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 250-252. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-1/60> (дата звернення: 15.07.2024).

9. Бабенко А. М. Аналіз та запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються озброєними молодіжними організованими угрупованнями. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1-2. С. 54–59.

10. Демедюк Т. С. Особливості документування злочинів, учинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези допов. VII Міжн. наук.-практ. конф. (Харків, 30 листоп. 2018 р.). Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. С. 127–129.

